

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto

Tutkija Aleksi Heikkilä

12.4.2023

VN/14930/2022
OM035:00/2022

VUOROASUVAN LAPSEN ELATUSAVUN SUURUUDEN MÄÄRITTÄMISESSÄ HUOMIOON OTETTAVAT NÄKÖKOHDAT

Lausuntotiivistelmä työryhmän ehdotukseen saaduista lausunnoista

1. Yleiset huomiot

Työryhmän ehdotus vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden määrittämisessä huomioon otettavista näkökohdista (OM Selvityksiä ja ohjeita 2023:7) oli lausuntokierroksella lausuntopalvelussa 9.2.-20.3.2023. Lausuntopyyntö lähetettiin yhteensä 51 viranomaiselle ja muulle taholle. Tahot, joilta lausuntoa pyydettiin, on lueteltu tämän lausuntotiivistelmän liitteessä.

Lausunnon antoivat seuraavat tahot: Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies, Kansaneläkelaitos, Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, Keski-Suomen hyvinvointialue, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue, Asianajajaliitto, Elatusvelvollisten Liitto ry, Etävanhempien liitto ry, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, Isät lasten asiassa ry, Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry, Lastenvalvojat ry, Monimuotoiset perheet – verkosto, Pelastakaa Lapset ry, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry ja kolme yksityishenkilöä. Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri ja Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toimittivat ehdotukseen yhteisen lausuntonsa.

Lausunnonantajat kannattavat pääsääntöisesti työryhmän ehdotuksia ja pitivät niitä perusteltuina. Ehdotusten katsotaan selkeyttävän elatusavun laskemista ja määrittämistä lapsen vuoroasumistilanteissa sekä edesauttavan lasten ja vanhempien yhdenvertaisuuden toteutumista yhtenäistämällä käytäntöjä niin hyvinvointialueiden kuin tuomioistuintenkin vahvistamisissa elatusapuasopimuksissa ja –päätöksissä sekä auttavan vanhempia ennakoimaan elatusavun määrää omalta kohdaltaan. Lausunnoissa korostetaan viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin merkitystä kohtuullisen ja oikeudenmukaisen lopputuloksen saavuttamisessa elatusapuasiassa.

Yleisesti lausunnonantajat pitivät riita-asioiden vähentämiseksi tärkeänä, että elatusavun laskentatavat ja –mallit olisivat mahdollisimman yksinkertaisia, ymmärrettäviä ja ennakoitavia. Tämän turvaamiseksi elatusavun laskemiseen tulisi olla käytettävissä päivitetty elatusapulaskuri, jossa lapsen vuoroasuminen ja myös elatuskyvyn puutteellisuutta koskevan laskelman tekeminen olisi huomioitu ehdotuksen mukaisesti. Laskuri myös helpottaisi elatussopimusten laadintaa ja lainkäyt-

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

tötyötä. Työryhmän ehdotuksessa esitettyjä esimerkkejä pidetään pääosin selkeinä ja havainnollistavina, mutta osa lausunnonantajista toivoo niihin lisää erilaisia tilanteita (mm. yleiset kustannukset eivät jakaudu vanhempien kesken tasan, esimerkkien perustuminen sosiaaliturvan takaamiin minimituloihin, muun elatusvastuun laskeminen, muut perheen lapset, toisen perheen sairauskulut, kohtuullisuusarviointi siirryttäessä laajoista tapaamisista vuoroasumiseen tai päinvas-toin).

Osa lausunnoissa tehdyistä ehdotuksista ja huomioista koskee vuoden 2007 elatusapuohjeen muuttamista laajemminkin kuin vain vuoroasumistilanteiden osalta.

2. Yksityiskohtaiset huomiot

2.1 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen

2.1.1 Yleiset kustannukset

Keski-Suomen käräjäoikeus katsoo, että ohjeessa tulisi painottaa yleisten kulujen puolittamista laskelmassa vahvana pääsääntönä, josta poikettaisiin vain painavista syistä, mikäli ero vanhempien tosiasiallisesti maksamien lapsen yleisten kulujen välillä on huomattava. Näin välttyttäisiin kummankin vanhemman kuluista esitettävältä laajalta todistelulta.

Helsingin hovioikeus toteaa, että tuomioistuimessa käsiteltävissä vuoroasuvan lapsen elatusapuasioissa voi vanhempien välillä olla erimielisyyttä siitä, osallistuuko kumpikin vanhempi tosiasiallisesti esimerkiksi lapsen vaatemenojen kattamiseen. Tällöin voi olla lapsen edun mukaista, että toinen vanhemmista vastaa pääasiassa sellaisista lapsen hankinnoista, jotka tehdään kertaluontoisesti käytettäväksi kummankin vanhemman luona, kuten esimerkiksi puhelinliittymä ja urheiluvälineet. Mikäli vanhemmat ovat erimielisiä siitä, kumman luona lapsen tulisi olla kirjoilla, voi tuomioistuimen olla tarpeen varmistaa vanhempien näkemykset siitä, tuoko lapsen kirjoillaolo vanhemman luona mukanaan myös velvollisuuden huolehtia lapsen isommista hankinnoista, jolloin toisen vanhemman velvollisuudeksi jää osallistua näihin kustannuksiin elatusapua maksamalla.

Vaasan hovioikeus ja *Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue* kiinnittävät huomiota siihen, että pääasiallinen vastuu esimerkiksi vaate-, jalkine- ja harrastusvälinehankinnoista on tosiasiallisesti vuoroasumistilanteessakin usein vain toisen vanhemman vastuulla.

Monimuotoiset perheet -verkosto katsoo, että ohjeeseen olisi lisättävä mekanismi, jolla vanhemmat voisivat sopia keskenään tai toinen vanhempi voitaisiin velvoittaa vastaamaan yleisiin kuluihin kuuluvista kustannuksista, minkä jälkeen ne voitaisiin ottaa huomioon elatusapulaskelmassa. Se, jonka luona lapsi on kirjoilla, on vanhempien keskinäisistä sopimuksista riippumatta lopulta vastuussa lapsen nimissä olevista kiinteistä kuluista kuten poliklinikkamaksuista, sairaalamaksuista tai päivähoitomaksuista. Jos toinen vanhempi jättää nämä kulut osaltaan maksamatta, voivat ne koitua perittäväksi toiselta vanhemmalta.

Oulun käräjäoikeus, *Lastenvalvojat ry* ja *Keski-Uudenmaan hyvinvointialue* katsovat, että yleisten kulujen rakennetta ja eri kuluryhmien osuutta siinä tulisi tarkentaa esimerkiksi siten, mikä prosentuaalinen osuus eri kuluryhmillä on lapsen yleisistä kustannuksista. Eri kuluryhmien erittelemättömyys yleisten kustannusten osalta voi aiheuttaa vanhemmille erimielisyyttä siitä, mikä on esimerkiksi vaatekulujen tai tavanomaisen harrastustoiminnan välineiden euomääräinen osuus lapsen kuu-kausittaisesta kulutuksesta.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan ohjeessa voitaisiin korostaa keskustelun merkitystä sekä yleisten että erityisten kustannusten jakautumisen osalta. Kysymys siitä, miten esimerkiksi vaatehankinnat jatkossa tehdään voi olla hyvin merkityksellinen arvioitaessa elatusavun kohtuullista määrää.

2.1.2 Lapsen osuus asumiskustannuksista ja muut erityiset kustannukset

Elatusvelvollisten Liitto ry katsoo, että lähtökohtaisesti lapsen elatuksen tarpeessa ei tulisi huomioida lapsen osuutta vanhempien asumiskuluista. Mikäli vanhempien elatuskyvyt poikkeavat toisistaan yli 25 %, osuus asumismenoista voitaisiin kuitenkin huomioida lapsen elatustarpeessa.

Etävanhempien liitto ry katsoo, että elatusavun suuruutta määriteltäessä ei tulisi lainkaan ottaa huomioon asumiskuluja, koska jokainen valitsee oman asuinpaikkansa sekä asuntonsa omin tulojensa ja varojensa mukaisesti ja vähävarainen saa asuntonsa kuluihin KELA:lta asumistukea sekä perustoimeentulotukea sekä hyvinvointitoimialueelta tarvittaessa ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala pitää työryhmän ehdotusta lapsen asumiskulujen jyvittämisestä molempien vanhempien osalta lapsen elatuksen tarpeessa perusteltuna, kun tavoitteena on turvata vuoroasuvan lapsen asumisolosuhteet molempien vanhempien luona.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että työryhmän ehdottama laskentamalli johtaa varmasti usein oikeudenmukaiseen lopputulokseen. Jos vanhempien asumiskuluissa on merkittävä ero, ehdotus voi kuitenkin johtaa siihen, että elatusapua maksava vanhempi, jolla on huomattavasti korkeammat asumismenot kuin toisella vanhemmalla, maksaa osittain ”kahteen kertaan” asumismenojaan eli omat korkeat asumismenot nostavat lapselle maksettavan elatusavun määrää. Tämä voi olla kohtuullista silloin, kun toisen vanhemman elatuskyky on huono, jolloin elatusapu saadaan riittävän korkeaksi. Tämä ei välttämättä ole kohtuullista silloin, kun molempien vanhempien elatuskyky on hyvä, koska elatusapu voi näissä tilanteissa nousta kohtuuttoman korkeaksi.

Helsingin hovioikeus pitää erityisiä kustannuksia koskevaa ehdotusta huonosti tuomioistuimessa ratkaistaviin elatusapuasioihin sopivana. Vanhemmilla voi olla erilaiset näkemykset siitä, kumman luona lapsen tulisi vuoroasumistilanteessa olla kirjoilla. Tällöin se vanhempi, jonka luokse lapsen kirjoillaoloa ei määrätä, voi olla haluton maksamaan lapsen erityisiä kustannuksia, jolloin ne jäävät toisen vanhemman hoidettaviksi. Tuomioistuimen tulisi tarvittaessa varmistaa vanhempien näkemykset siitä, tuoko lapsen kirjoillaolo vanhemman luona mukanaan myös velvollisuuden huolehtia lapsen erityisistä kustannuksista, jolloin toisen vanhemman velvollisuudeksi jää osallistua näihin kustannuksiin elatusapua maksamalla. Vaikka vanhemmat sopisivat esimerkiksi harrastuskulujen maksamisesta puoliksi, ongelmia voi aiheutua siitä, jos toinen vanhempi ei vastaakaan omasta osuudestaan, koska sopimus ei sellaisenaan perusta täytäntöönpanokelpoista maksuvelvollisuutta.

Keski-Suomen käräjäoikeus esittää, voisiko vuoroasumistilanteessa, jossa vanhempien elatuskyvyt ovat suunnilleen yhtä suuret ja riittävät, elatuslaskelma perustua lähinnä siihen, miten lapsen erityisten kustannusten maksaminen jakautuu vanhempien kesken, mitä tarvittaessa tasattaisiin maksamalla elatusapua lapselle.

2.2 Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen

2.2.1 Asumiskulut

Lastenvalvojat ry katsoo, että asumiskulujen kohtuullisuuden arviointiin tulisi antaa selkeä ohje siitä, mihin lähteeseen arvio kohtuullisten asumiskulujen suuruudesta perustetaan. Asumiskulujen osuudella on suuri merkitys vanhemman elatuskykyyn ja kohtuullisuusarvio vaikuttaa suuresti myös siihen, millainen merkintä elatussopimukseen tai -päätökseen tehdään elatustukea varten.

Elatusvelvollisten Liitto ry ja *Etävanhempien liitto* katsovat, että olisi saatava jonkinlainen alueittain määritelty euomääräinen katto siihen, mikä on kohtuullinen asumiskulu. *Elatusvelvollisten Liitto ry* esittää, että laskelmassa huomioitavat nettoasumismenot kokonaisuudessaan voisivat olla korkeintaan 1,4 kertaa niin suuret kuin yleisen asumistuen enimmäisasumismenot. *Etävanhempien liitto* katsoo, että asumiskuluja huomioitaessa on otettava huomioon vanhemman tosiasiallisesti maksamat asumiskulut, eikä hänen uuden kumppaninsa maksamia asumiskuluja. Parisuhteessa elävien osalta ohje puolittaa asumiskulut huolimatta siitä, kuka ne todellisuudessa maksaa.

Isät lasten asialla ry esittää harkittavaksi, että asuntolainan lyhennyksiä ei huomioitaisi kuluina ainakaan kokonaisuudessaan asumiskuluja laskettaessa.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue pohtii, onko Kelan huomioima asumismeno toimeentulotukilaskelmassa tai asumistukilaskelmassa käyttökelpoinen kohtuullisia asumismenoja arvioitaessa elatusapulaskelmassa.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ei näe estettä elatussopimuksen laatimatta jättämiselle silloin, kun vuoroasuvan lapsen vanhempien elatuskyky on sama tai lähes sama. Täydentävässä ohjeessa tulisi kuitenkin prosentuaalisesti määritellä, mikä on lähes sama elatuskyky.

2.2.2 Vanhemman muu elatusvastuu

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala katsoo, että vanhemman muun elatusvastuun huomioimisen osalta ohjetta tulisi täydentää. Tarkoitus on, että vanhemman elatuskykyä ja elatusvähennystä laskettaessa vuoroasuvan lapsen yleisten elinkustannusten puolikkaasta vähennetään lapsesta mahdollisesti maksettava elatusapu tai elatustuki.

Myös Lastenvalvojat ry esittää ohjeen selkeyttämistä sen osalta, miten ohjeessa viitataan toisaalta siihen, ettei lapsesta ole vahvistettu maksettavaksi elatusapua mutta toisaalta siihen, että lapselle maksettava elatustuki vähennetään huomioidavista yleisistä kustannuksista.

Helsingin hovioikeus esittää harkittavaksi, että lapselle maksettavan elatustuen määrää ei huomioitaisi näissä tilanteissa vähennyksenä, koska elatustuen tarkoituksena on myös kattaa toisen vanhemman puutteellista elatuskykyä.

Pohjois-Suomen oikeusapu ja edunvalvontapiirin mukaan ehdotukseen tulisi lisätä perustelut, miksi vahvistettuun elatusavun määrään tulisi lisätä vielä puolet yleisten elinkustannusten määrästä muuta elatusvastuuta laskettaessa.

Keski-Suomen hyvinvointialue ehdottaa, että tasauksen laskemisen tarvetta ja tarpeettomuutta voitaisiin selvittää siten, että jos vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta ja vanhempien elatuskyky ei ole puutteellinen ja toisen vanhemman elatuskyky on suurempi kuin lapsen kulut hänen luonaan, kykenee tämä vanhempi maksamaan ylijäävän elatuskykynsä kokonaan elatusapuna toiselle vanhemmalle. Jos vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta ja vanhempien elatuskyky ei ole puutteellinen, eikä kummankaan vanhemman elatuskyky riitä kattamaan lapsen kuluja luonaan, kumpikaan vanhempi ei maksa elatusapua toiselleen. Tällöin tulee arvioida, tulisiko lapsilisä jakaa vanhempien kesken vai kohdistuvatko lapsen menot suuremmassa määrin sen vanhemman maksettaviksi, jolle lapsilisä maksetaan. Tasaus tarvitsee erikseen laskea vain tilanteissa, joissa vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky riittää kattamaan lapsen elatuksen tarpeen.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toteaa, että ohjeessa voitaisiin ottaa kantaa siihen, soveltuuko sama laskentatapa tilanteeseen, jossa sisarukset ovat kirjoilla eri osoitteissa.

2.2.3 Lapsen kuljettamisesta aiheutuvat matkakustannukset

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus katsoo, että matkakustannusten jakaantumista vanhempien kesken tulisi täsmentää. Pääkaupunkiseudullakin kuljetus- ja matkakustannukset voivat ylittää 100 euroa kuukaudessa, kun toinen vanhempi kuljettaa lasta esimerkiksi kouluun tai päiväkotiin ja harrastuksiin kauempaa.

Etävanhempien liitto esittää, että kulut huomioitaisiin kokonaisuudessaan todellisten tapaamisten aiheuttamien matkakulujen osalta ja tapauksissa, joissa oman auton käyttö on perusteltua tulisi kustannusten nousun vuoksi hyväksyä 0,30€nt/km, joka on kohtuullinen ja oikean suuruinen varsinkin, kun verovapaa km-korvaus on noussut jo 0,53€nt/km:iin.

Elatusvelvollisten Liitto ry esittää, että tapaamismatkakulujen vähennyksen ala- ja ylärajoja (vuonna 2023 139 €/kk lasta kohden) tulisi muuttaa. Jos vanhempi huolehtii lapsen matkoista tapaamisiin, otetaan vähennyksenä huomioon matkakulut halvimman mahdollisen (tarkoituksenmukaisen) julkisen kulkuneuvon mukaan tai henkilöauton kustannukset verottajan ohjeen mukaisesti, mikäli kustannusten määrä on vähintään 20 euroa kuukaudessa lasta kohden. Vähennyksen määrä voi olla enintään 200 euroa kuukaudessa lasta kohden.

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala katsoo, että lapsen kuljettamisesta aiheutuvien matkakustannusten osalta vuoroasumista koskevaan ohjeeseen voitaisiin vähennysten euromäärät todeta vuoden 2023 tasoon korotettuina.

2.3 Merkintä elatustukea varten

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Monimuotoiset perheet verkosto ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto katsovat, että ehdotuksen mukainen linjaus elatustukea varten tehtävästä merkinnästä on tiukka ja liian kaavamainen. *Yhden Vanhemman Perheiden Liiton* mukaan perheet tarvitsevat elatustukea huomattavasti alhaisimmilla perusteilla. Vuoroasumisen valitseminen ei saa vähentää sosiaaliturvaetuuksia pienituloisilta perheiltä. *Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan* mukaan ongelmallisia ovat etenkin tilanteet, joissa toisen vanhemman elatuskyky on vain hieman täysi-

määräistä elatustukea suurempi. Tällainen linjaus voi johtaa perheen toimeentulotuen asiakkuuteen. Elatustuki olisi kuitenkin tilanteeseen sopivampi ensisijainen etuus. *Monimuotoiset perheet verkosto ja Kasper - Kasvatus- ja perheneuvontary* katsovat, että ohjeistus johtaa siihen, ettei elatustukeen oikeutettujen lasten perheiden kannata tehdä sopimusta vuoroasumisesta, jolloin elatustuen menettämisen pelossa ei vahvisteta vuoroasumissopimuksia. Myös *Lastenvalvojat ry* katsoo, että elatustukea koskeva linjaus voi lisätä perheiden taloudellisia haasteita ja toimeentulotuen tarvetta ja siten vähentää mahdollisuuksia vuoroasumISRatkaisuihin.

Lastenvalvojat ry esittää sen selkiyttämistä, voidaanko elatussopimus tehdä molempien vanhempien osalta tilanteissa, joissa molemmilla vanhemmilla on puutteellinen elatuskyky. Elatustukilakia tulisikin päivittää sen osalta, kenelle elatustukea voidaan maksaa vuoroasumistilanteissa. Elatustukilain päivittäminen liittyy myös niihin tilanteisiin, joissa elatustukea tulisi vuoroasumistilanteissa haettavaksi elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella ja elatustuen hakijana olisi vanhempi, jonka luona lapsen virallinen osoite ei ole.

Kasper - Kasvatus- ja perheneuvontary katsoo, että ohjeistuksessa tulisi ottaa kantaa siihen, miten elatustuki ratkaistaan tilanteessa, jossa vuoroasuvan lapsen kummallakaan vanhemmalla ei ole elatuskykyä.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue katsoo, että ohjeessa tulisi perustella, miksi oikeus elatustukeen on rajattu vain niille perheille, joissa molempien vanhempien elatuskyvyt jäävät alle elatustuen.

Helsingin hovioikeus esittää harkittavaksi, olisiko merkintä elatustukea varten tehtävissä myös tilanteissa, joissa vain toisen vanhemman elatuskyky on pienempi kuin täysimääräinen elatustuki. Työryhmän ehdotus voi johtaa vuoroasuvan lapsen kannalta epäedulliseen tilanteeseen. Lapsen edun mukaisen vuoroasumisen esteenä voi olla se, että kun aikaisemmin vanhempien yhteisillä tuloilla rahoitettiin yksi iso perheasunto, eron jälkeen samoilla tuloilla ei ole mahdollista rahoittaa kahta riittävän isoa asuntoa. Mikäli lapselle maksettavaa elatustukea ei tällöin ole saatavissa ”yhteiseen pottiin” kattamaan lapsen elatuksen tarvetta, voi se johtaa siihen, että huonomman elatuskyvyn omaava vanhempi ei voi hankkia vuoroasumisen mahdollistavaa riittävän isoa asuntoa.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu ja edunvalvontapiiri, Helsingin käräjäoikeus, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy ja Kela kiinnittävät huomiota siihen, että elatustukeen ei ole oikeutta, jos lapsi on kirjoilla elatusvelvollisen luona, minkä vuoksi ohjeeseen tulisi lisätä maininta siitä, että myöskään vuoroasumistilanteessa elatustukea ei myönnetä, jos lapsi asuu elatusvelvollisen luona.

Asianajajaliitto ehdottaa ohjeeseen täydennettäväksi, kenelle elatustuki maksetaan puutteellisen elatuskyvyn tilanteessa.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus toteaa, että jos vain yksi elatusavun maksuvelvollisuus määrätään elatustukea varten, ehdotuksesta puuttuu ohjeistus ja esimerkki siitä, kumpi elatuskyvyttömistä huoltajista tulee saamaan elatustuen käyttöönsä ja kumpi on tavallaan maksuvelvollinen (ns. 0-maksu).

Päijät-Hämeen käräjäoikeus kiinnittää huomiota ehdotuksessa esitettyyn ohjeistukseen, jonka mukaan jos vanhempien elatuskyky (ja elatuskustannukset) ovat yhtä suuret, lapsilisää saavan vanhemman tulee maksaa puolet lapsilisästä toiselle huoltajalle. Johdonmukaisuuden vuoksi olisi otettava kantaa siihen, miten epäsuhte ratkaistaan, jos yhtä suuresti elatuskyvyttömistä huoltajista vain toinen tulee saamaan elatustukea. *Päijät-Hämeen käräjäoikeus* katsoo myös, että ehdotuksen vaikutuksia elatustukena maksettavien kustannusten kokonaismäärään tulisi arvioida.

Oulun käräjäoikeus pohtii, millainen olisi tilanne, jossa elatustukea tulisi maksettavaksi osittain, ei koko elatustuen verran.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan työryhmän ehdotus herättää kysymyksen siitä, onko ehdotus varmasti sopusoinnussa sen kanssa, miten Kansaneläkelaitos soveltaa elatustukilain 6 §:n 1 momentin 2 kohtaa. Käräjäoikeus huomauttaa, että Kansaneläkelaitos on ilmeisesti ainakin tähän saakka tulkinnut elatustukilakia niin, että elatustuen saamiseksi riittää se, että elatusvelvollisella ei ole elatuskykyä riippumatta siitä, mikä lähivanhemman elatuskyky on.

2.4 Uuden ohjeistuksen soveltaminen ja elatusapusopimusten sekä –ratkaisujen muuttaminen

Lastenvalvojat ry, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue katsovat, että ohjeessa tulisi määritellä selkeämmin, milloin vuoroasumisen elatusta koskevia ohjeita sovelletaan elatusapua arvioitaessa. Erityisesti

määrittelyn tärkeys liittyy siihen, että vanhemmat ovat joko voineet sopia ns. laajasta tapaamisoikeudesta (erityisesti ennen 1.12.2019 lapsenhuoltolakiin tehtyjä muutoksia) tai vuoroasumisesta.

Lastenvalvojat ry ehdottaa, että vuoroasumisen elatusta koskevia ohjeita sovelletaan aina, mikäli lapsi viettää vähintään 40 prosenttia ajasta toisen vanhemman luona lomakaudet ja juhlapyhät mukaan lukien. Tarkentaminen on tärkeää esimerkiksi sen vuoksi, että tosiasiallisesti vuoroasuvien perheiden osalta merkintää elatustukea varten arvioidaan samoilla tavoin. On kuitenkin syytä pohtia ja tarkentaa sitä, että mikäli lapsen asuminen on sovittu toisen vanhemman luokse ja lapsi on tapaamisoikeuden perusteella laajasti toisen vanhemman luona, voidaanko elatusapu kuitenkin sopia vain siten, että elatusavun maksaja on se vanhempi, jonka luona lapsi ei virallisesti asu. Tällöin elatusavun laskemiseen sovellettaisiin kuitenkin vuoroasumisen elatukseen liittyvää ohjeistusta. Kysymys on erittäin oleellinen esimerkiksi arvioitaessa sitä, millä tavoin arvioidaan elatussopimukseen elatustukea varten tehtävää merkintää: voidaanko näissä tilanteissa molemmat vai vain toinen vanhempi määrittää elatustukilaissa tarkoitettua elatusvelvolliseksi.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue katsoo, että asiakkaiden luottamuksen suojaamiseksi täydentävää ohjetta tulisi soveltaa vain vuoden 2019 lapsen huoltolain muutoksen jälkeen sovittuihin, lastenvalvojan vahvistamiin vuoroasumisen tilanteisiin, missä yhteydessä he ovat tulleet tietoisiksi siitä, että vuoroasumisesta sopimisella on vaikutuksia myös elatusavun määrään.

Isät lasten asialla ry ja *yksityishenkilönä vastannut* kiinnittävät huomiota siihen, suositellaanko täydentävän ohjeen soveltamista olemassa oleviin vuoroasumissopimuksiin ja niitä koskeviin oikeuden päätöksiin ja miten sopimuksen päivittäminen uuden ohjeen mukaiseksi tehtäisiin käytännössä.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue pohtii, voivatko vanhemmat itse valita tehdäänsä elatusapusopimus laajan tapaamisoikeuden vai vuoroasumisen sopimuksella.

3 Muut huomiot

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia pitää laillisuusvalvonnan näkökulmasta tärkeänä, että ohjeessa korostetaan nimenomaisesti sen olevan suositus ja että kussakin yksittäistapauksessa lapsen elatuksesta annetun lain soveltaminen on ensisijaista. Tällä voi olla merkitystä erityisesti niin sanotun viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin kannalta, jolla uuden ohjeen mukaan on vuoroasumista koskevissa tapauksissa enemmän merkitystä kuin muissa elatusavun suuruuden määrittelyä koskevissa tapauksissa.

Monimuotoiset perheet –verkosto toteaa, että elatusapuhjeen muuttaminen vain vuoroasumistilanteiden osalta luo rakenteen, jossa elatusavun ja elatustuen määräytymisen logiikka muuttuu radikaalisti laajoista tapaamisista vuoroasumiseen siirryttäessä. Tämä nostaa perheiden kynnystä muuttaa alun perin sovittua tapaamisratkaisua vuoroasumisen suuntaan tai siitä pois, mikä ei ole lapsen edun mukaista.

Monimuotoiset perheet –verkosto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotus koskee tilanteita, joissa lapsella on kaksi kotia ja niissä asuu kaksi elatusvelvollista vanhempaa. Lapsi voi kuitenkin vuoroasua juridisen vanhempansa ja itselleen erityisen läheisen henkilön luona Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 c §:n mukaisesti, ja tämän lisäksi hänellä voi olla myös muu elatusvelvollinen vanhempi.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että lapsen elatuksen tarpeella olisi uuden ohjeistuksen myötä aiempaa enemmän painoarvoa, mikä voi tuoda oikeudenkäynneissä enemmän painopistettä ja erimielisyyksiä lapsen elatuksen tarpeen määrittelyyn sekä sen jakamiseen vanhempien välille.

Pelastakaa Lapset ry katsoo, että ohjeessa tulisi mainita lapsen oikeudet molempiin vanhempiinsa sekä riittävään elatukseen myös vuoroasumistilanteissa elatusavun määrittämisen perusteena. Lisäksi tulisi esittää lapsivaikutusten arviointi, kuinka ohjeen toteuttaminen vaikuttaa lasten oikeuksiin ja hyvinvointiin vuoroasumistilanteissa.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue katsoo, että ohjeessa olisi hyvä tuoda esille myös muita vaihtoehtoisia tapoja sopia lapsen elatuksesta vuoroasumisen tilanteissa kuin elatusavun vahvistaminen, esim. vanhempien väliset luovat sovintoratkaisut.

Keski-Suomen käräjäoikeus ja yksityishenkilönä vastannut toteavat, että ohjeessa tulisi tuoda esiin, että monissa vuoroasumistilanteissa lapsen asumiskulujen ja muiden kulujen jakautuessa vanhempien kesken lähtökohtaisesti puoliksi, ei elatusavun maksamiselle ole tarvetta.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus katsoo, että muiden sosiaalietuuksien suhde vuoroasumistilanteita koskevan elatusavun ohjeessa tulisi ottaa laajemmin huomioon, esimerkiksi asumistuet voidaan edelleen maksaa vain yhdelle vanhemmalle lapsen asumisen mukaan.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että jos etävanhemmalla olisi laskelmiensa mukaan oikeus saada elatusapua lähivanhemmalta lapsen elatukseen, joutuuko hän nostamaan kanteen lasta vastaan käräjäoikeudessa ja kuinka oikeudenkäyntikuluvastuu jakaantuu kyseisessä tilanteessa. Nykytilanteessa elatusavun maksamiseen velvollinen vanhempi on voinut elatusavun alentamista koskevassa tilanteessa haastaa elatusavun saajan eli lapsen (edustajanaan toinen vanhempi) haastehakemuksella vastaamaan elatusavun alentamiseen. Jos kuitenkin vanhempi, jonka luona lapsi asuu, olisi velvollinen ohjeen mukaisen laskelman mukaan maksamaan vuoroasumistilanteessa elatusapua sille vanhemmalle, jonka luona lapsi ei asu, on oikeustila epäselvä siltä osin, että (voiko se vanhempi, joka ei ole huoltaja) kenet se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, voi haastaa vastaamaan vaatimukseen. Lasta ei voi velvoittaa maksamaan elatusapua, joten on epäselvää, että kuka voitaisiin velvoittaa maksamaan elatusapua etävanhemmalle, jos etävanhempi nostaisi kanteen asiassa.

Pohjois-Suomen oikeusapu ja edunvalvonta toteaa, että yksinhuoltajakorotuksen huomioimisen osalta tulisi täsmentää, tarkoitetaanko vanhemmalla, jonka tulona korotus huomioidaan, sitä vanhempaa, jonka luokse lapsen osoite on kirjattu.

Isät lasten asialla ry katsoo, että yksinhuoltajakorotus tulisi laskea lapsilisän yhteydessä lapsen elatuksen tarvetta vähentävänä summana, koska yksinhuoltajakorotuksen perusta on nimenomaan lapsi.

LIITE: Tahot, joilta pyydettiin lausuntoa:

Eduskunnan oikeusasiamies
Elatusvelvollisten liitto ry
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Etelä-Savon hyvinvointialue
Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Etävanhempien liitto ry
Helsingin hovioikeus
Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala
Helsingin kärjäoikeus
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
Isät lasten asialla ry
Itä-Suomen hovioikeus
Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus
Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Kainuun hyvinvointialue
Kansaneläkelaitos
Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Keski-Suomen hyvinvointialue
Keski-Suomen kärjäoikeus
Korkein oikeus
Kymenlaakson hyvinvointialue
Lapin hyvinvointialue
Lapin kärjäoikeus
Lastenvalvojat ry
Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus
Monimuotoiset perheet ry
Oulun kärjäoikeus
Pirkanmaan hyvinvointialue
Pirkanmaan kärjäoikeus
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
Pohjois-Karjalan kärjäoikeus
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Savon kärjäoikeus
Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Päijät-Hämeen hyvinvointialue
Päijät-Hämeen kärjäoikeus
Rovaniemen hovioikeus
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Asianajajaliitto
Tuomioistuinvirasto
Turun hovioikeus
Vaasan hovioikeus
Valtioneuvoston oikeuskansleri
Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Varsinais-Suomen kärjäoikeus
Yhden vanhemman perheiden liitto ry